

Boekzaal der geleerde wereld geen advertenties meer van proponenten die zichzelf aanboden. Gemeenten en predikanten die een hulp zochten, werden de vragende partij. In dit kader past ook een bericht in de *Boekzaal* dat dateert van 4 september 1847. Daarin wordt bij het aannemen van het beroep naar Hall door G.L. Talma over hem vermeld: ‘aan wien reeds vroeger de toezegging was gegeven.’³⁰ Het woord ‘beroep’ ontbreekt, maar kan worden opge maakt uit het verband. Het is de eerste keer dat dit onder predikanten breed verspreide tijdschrift van een toezegging gewag maakt. Een bericht dat twee jaar later in de *Boekzaal* verscheen, laat zien dat de constructie met een toezegging van beroep ook tevoren niet uitgesloten was. In een verslag d.d. 11 november 1849 wordt verhaald van de bevestiging en intrede in Noordeloos van J.P. de Keijser, ‘die reeds bij eene vorige vakature alhier, de toezegging van beroepen te zullen worden had ontvangen, maar toen reeds het beroep naar Varsseveld had aangenomen.’³¹ De *Boekzaal* had hiervan indertijd – in de eerste maanden van 1845 – geen melding gemaakt. Het is niet duidelijk wat er precies de oorzaak van is geweest dat de toezegging in de nazomer van 1847 vermeldenswaard werd. Dat zal te maken hebben gehad met het nieuwsaanbod van de correspondenten. Daarin en daarnaast kan meegespeeld hebben dat het in dat jaar gestarte concurrerende *Godsdienstig Weekblad en Kerkelijke Courant* er mee begonnen was. Op 6 mei maakte dit blad namelijk bekend dat H.W. Tijdeman jr. een ‘schriftelijke toezegging’ had gekregen van de hervormde gemeente Vinkeveen.³² Daaraan werd toegevoegd ‘opdat hij van alle pogingen, om elders geplaatst te worden, zoude afzien.’ Mogelijk had deze zin te maken met de onbekendheid bij tenminste een deel van het lezerspubliek. Hoe dit ook zij, ik houd het er vooralsnog op dat de toezegging in toenemende mate het beroepingswerk onder proponenten ging bepalen, hoewel het in absolute zin nog om beperkte aantallen ging. Twee jaar na de eerste vermelding in de *Boekzaal* volgde de dagbladpers, althans volgens de oudste vermelding die ik heb gevonden. In de *Rotterdamsche Courant* van 23 augustus 1849 staat: ‘De Kerkeraad van de Hervormde gemeente te Baambrugge heeft de toezegging gegeven aan den heer P. M. Keller van Hoorn, kandidaat bij het provinciaal kerkbestuur van Overijssel.’³³ Kort daarna publiceerde de *Groninger Courant* een vergelijkbaar bericht over H.D. du Saar die een toezegging gekregen had van de hervormde gemeente te Santpoort.³⁴ Een verwijzing naar die toezegging vermeldde de *Boekzaal*: volgens het beroepingsbericht van Hoogmade en Rijpwetering van 5 september 1849 zou deze proponent daar op zestal geplaatst zijn, maar moest hij door een ander worden vervangen omdat hij ‘reeds van elders de toezegging eener beroeping (...) ontvangen.’³⁵ Dit onderstreept nog eens wat de bedoeling van

in een groot overschot aan proponenten.

²⁷ J. van Waning Bolt, *Predikantenmoed en ‘patjes’-dominés* (Rotterdam: Nijgh 1887), 4, op gezag van een predikant die in 1826 proponeerde: ‘De kerkeraden waren er namelijk op uit om bij tijds zich te informeerden naar de namen van candidaten in de godgeleerdheid, die voor ’t proponentsexamen “zaten”. Die liepen zij dan de deur af, om vóór het examen reeds de toezegging van aanneming te bekomen.’

²⁸ G. van der Tuuk, *Handboek voor Hervormde predikanten en kerkenraadsleden (...)* Vervolg 2 (Leeuwarden: Brouwer 1843), 5-8. Vgl. H.J. Royaards, *Hedendaagsch kerkregt bij de Hervormden in Nederland (...)* II (Utrecht: Altheer 1837), 12-14. Vgl. *Hand. Syn. Herv. Kerk* 1831, 96, 1832, 47-49 en 127v, 1833, 44-46 en 107v, 1834, 83-85, 1835, 45v en 94.

²⁹ Vree, 36v. Het aanbod daalde toen al enkele jaren en lag op ongeveer 160 (1847) en 150 (1848).

³⁰ BZ, 1847B, 345. G.L. (Gerardus Lucius) Talma (1824-1888), stud. theol. Utrecht, pred. Hall 1847, Vreeland 1851, Scherpenzeel 1854, Vlissingen 1861-1874 (emer.). Gegevens van deze en andere predikanten zonder verdere verwijzing ontleend aan de site www.dominees.nl en verder op internet te vinden gegevens.

³¹ Vgl. BZ 1849B, 726. J.P.